
AOW, de derde richtlijn en aanvullende pensioenen

DRS. M. BRUYN-HUNDT*

De gehuwde vrouw heeft thans geen zelfstandig recht op een AOW-uitkering. Daarin moet per 1 januari 1985 verandering komen krachtens de derde Europese richtlijn inzake de gelijke behandeling van mannen en vrouwen. In dit artikel wordt nagegaan op welke wijze de verandering in de AOW zou kunnen plaatsvinden opdat aan twee criteria wordt voldaan, te weten de aanpassing van de derde richtlijn, en aansluiting tussen AOW en aanvullende pensioenregelingen. Schrijfster laat de verschillende alternatieven die in de publieke discussie op dit punt naar voren zijn gebracht, de revue passeren en tracht tot een oordeel te komen. Daarbij wordt geabstraheerd van de problematiek van de vergrijzing en van de vermindering van de AOW als gevolg van het teruglopen van het minimumloon.

Huidige AOW-regeling plus aanvullende pensioenen

Op 1 januari 1957 trad de AOW in werking. De totstandkoming van deze eerste volksverzekering verliep niet zonder problemen. Meer dan 50 jaren van ideeënvorming en discussie over een bevredigende regeling gingen aan de realisering van de AOW vooraf.

Verzekerd krachtens de AOW is ieder die ouder dan 14 jaar doch jonger dan 65 jaar en ingezetene is, of daarmee gelijkgesteld, dan wel geen ingezetene is, maar loonbelasting betaalt. Wat betreft het recht op een uitkering maakt de wet verschil tussen gehuwden en ongehuwden. Aan de gehuwde man wordt bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd een gehuwdenpensioen toegekend. Aan de gehuwde vrouw wordt, uitzonderingen daargelaten, geen zelfstandig recht op een AOW-uitkering toegekend. De AOW is een opbouwverzekering, d.w.z. dat de uitkering afhankelijk is van het aantal jaren dat men verzekerd is geweest. Ieder die een inkomen heeft, betaalt premie tot de z.g. premie-inkomensgrens. Voor echtparen waarvan beide partners een inkomen hebben geldt een gezamenlijk premieplafond. Het premieplafond bedraagt thans f. 61.150. Gehuwden ontvangen een uitkering van bijna f. 20.000; ongehuwden van bijna f. 14.000 per jaar, inclusief vakantietoeslag. Wie niet ge-

huwd samenwoont, ontvangt de AOW voor ongehuwden. Zoals bekend, wordt de AOW gefinancierd via het omslagstelsel. De bruto uitkeringen zijn zodanig vastgesteld dat de netto uitkering van een gehuwde man gelijk is aan 100% van het netto minimumloon. De netto uitkering van de ongehuwde bedraagt 70% van de netto gehuwdenuitkering.

Het verschil in uitkeringsniveaus tussen gehuwden en ongehuwden heeft in de praktijk tot drie problemen geleid.

1. Voor boven 65-jarigen die recht hadden op de ongehuwden-uitkering, was het huwelijk niet aantrekkelijk, omdat dit leidde tot een verlaging van de gezamenlijke AOW. Omdat de wetgever het onjuist achtte dat de AOW-regeling een huwelijksbeletsel vormde, behouden boven 65-jarigen die de ongehuwden-uitkering genieten, deze uitkering als zij trouwen.

2. 92% van alle AOW-gerechtigden heeft naast de AOW een

*Schrijfster is wetenschappelijk hoofdmedewerker aan de Economische Faculteit van de Universiteit van Amsterdam en lid van de Emancipatieraad. Zij schreef dit artikel op persoonlijke titel. Zij dankt J. Kuné en I. de Veer voor hun kritische opmerkingen.

aanvullende pensioenvoorziening 1). Het betreft een lappendeken van voorzieningen bij bedrijfs-, ondernemings- en beroepspensioenfonds, alsmede regelingen ondergebracht bij particuliere verzekeraars.

Alle fondsen houden bij het vaststellen van het niveau van de aanvullende verzekering op de één of andere manier rekening met de AOW 2). Bij de meeste regelingen geschiedt dit door het hanteren van een franchise zowel bij de premiebetaling als bij de uitkering. Als franchise wordt veelal gehanteerd $10/7 \times$ de gehuwden-AOW. Het totale pensioenresultaat van een gehuwde man met 40 geïndexeerde dienstjaren bedraagt dan zowel in het dienstjaren- als in het levensjarensysteem, gebaseerd op eindsalaris, 70% van dat eindsalaris. De premie voor de aanvullende voorzieningen wordt door 95% van de verzekerden gedeeltelijk zelf betaald. Soms is de werknemersbijdrage niet meer dan één procent, soms is de verdeling van de lasten fifty-fifty, soms wordt op een of andere manier aansluiting gezocht bij de premie AOW/AWW. De premie wordt soms geheven over het loon, soms over het loon verminderd met een franchise 3).

Aangezien de AOW fungeert als onderste deel van het totale pensioenresultaat, zou het totale pensioenresultaat van een ongehuwde met eenzelfde eindloon als van een gehuwde lager moeten zijn, omdat de ongehuwde een lagere AOW ontvangt (zie tabel 1, kolom 1, regels 1 en 2 verderop in dit artikel). Uit het onderzoek dat Besseling en Scheepers verrichtten onder 44 pensioenregelingen in de niet-overheidssector en de gegevens over de bij het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds verzekerden valt af te leiden dat de pensioenfonds voor 62% van alle verzekerden recht geven op een zodanig aanvullend pensioen dat het verschil in AOW tussen gehuwden en ongehuwden wordt opgevuld 4). Met andere woorden, de pensioenfonds, c.q. werkgevers en werknemers, financieren voor ongehuwden het gat in het totale pensioenresultaat dat ontstaat omdat de gehuwden-AOW 30% lager is dan de gehuwden-AOW.

3. Een derde probleem dat samenhangt met het verschil in uitkeringsniveau tussen gehuwden en ongehuwden is de wijze waarop in de aanvullende pensioenvoorziening van de gehuwde vrouw rekening wordt gehouden met de AOW 5). In de meeste regelingen wordt de gehuwde vrouw behandeld alsof zij ongehuwd was. Het ABP kort de gehuwde vrouw niet in haar aanvullend pensioen als zij naar genoegen van het ABP kan bewijzen dat in de pensioenregeling van haar man de gehuwden-AOW reeds volledig is ingebouwd 6). Geen van beide regelingen is bevredigend.

De EG-richtlijn inzake gelijke behandeling in de sociale zekerheid

De derde richtlijn is rechtstreeks voortgevloeid uit de tweede richtlijn. Beide richtlijnen hanteren hetzelfde beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen die deel uitmaken van de beroepsbevolking, namelijk „dat iedere vorm van discriminatie op grond van geslacht, hetzij direct, hetzij indirect, door verwijzing naar met name echtelijke staat of de gezinssituatie, is uitgesloten”. Volgens art. 4 mag geen onderscheid naar geslacht gemaakt worden met betrekking tot:

- „de werkingssfeer van de regelingen (bedoeld wordt: de regeling van de gelijke behandeling in de sociale zekerheid, MB-H), alsmede de voorwaarden inzake toelating tot de regelingen,
- de verplichting tot premiebetaling en de premieberekening,
- de berekening van de prestaties (bedoeld wordt: uitkeringen, M B-H), waaronder begrepen verhogingen verschuldigd uit hoofde van de echtgenoot en voor ten laste komende personen, alsmede de voorwaarden inzake duur en behoud van het recht op prestaties”.

Art. 4, derde gedachtenstreepje, wordt op verschillende manieren geïnterpreteerd. De ene interpretatie is dat verhogingen (van de uitkering) zijn toegestaan mits zowel de gehuwde man als de gehuwde vrouw voor een verhoging in aanmerking komt. In deze interpretatie zijn kostwinnerstoelagen toegestaan mits ze voor man en vrouw beschikbaar zijn. De andere interpretatie is dat kostwinnertoeslagen altijd een middellijk (indirect) onderscheid naar geslacht betekenen door verwijzing naar echtelijke staat of gezinssituatie, omdat aanzienlijk meer gehuwde mannen dan gehuwde vrouwen profijt hebben van deze kostwinnersbepalingen.

Bij de behandeling van de tweede richtlijn inzake gelijke behan-

deling heeft de regering het standpunt ingenomen dat het kostwinnerscriterium een middellijk onderscheid naar geslacht inhoudt en dus in strijd is met de tweede richtlijn 7). Bij dezelfde behandeling verklaarde de regering echter dat het kostwinnerscriterium in de sociale zekerheid „niet aan de orde” was.

De derde richtlijn heeft betrekking op de wettelijke regelingen die de beroepsbevolking bescherming bieden tegen de gevolgen van ziekte, invaliditeit, ouderdom, arbeidsongevallen en beroepsziekten en werkloosheid (art. 3, lid 1a en art. 2.). Art. 7, lid d, staat toe dat lidstaten tijdelijk de uitkering verhogen „voor de ten laste komende echtgenote” als het gaat om „verhoging van prestaties op lange termijn inzake invaliditeit, ouderdom arbeidsongevallen of beroepsziekten”. Een kostwinnerstoelage zoals de regering zich voorstelt te geven indien de partner van de AOW-trekker nog geen 65 jaar is en geen eigen inkomen heeft, lijkt dus toegestaan als het gaat om een ten laste komende echtgenote, mits het maar om een tijdelijke zaak gaat, dus niet om een verhoging die b.v. ook na de eeuwwisseling nog ten behoeve van de jongere partner kan worden gegeven.

De adviesaanvraag

In de adviesaanvraag *Gelijke behandeling in de AOW* aan de SER en de Emancipatieraad van 17 juli 1981 presenteert de regering zes varianten die naar haar mening een gelijke behandeling van mannen en vrouwen in de AOW kunnen bewerkstelligen. De regering kiest voor systeem IIIb, waarbij ongehuwden recht hebben op een uitkering van 70% van de gehuwden-AOW en gehuwden ieder op 50% met de mogelijkheid van een toeslag van 50% voor de verzekerde wiens partner jonger dan 65 jaar is en die geen eigen inkomen heeft. Wat betreft de premieheffing stelt de regering voor, iedereen zelfstandig premieplichting te maken tot een voor ieder gelijk maximum. In prijzen van 1981 f. 600 mln. aan extra premie-opbrengsten hebben opgeleverd, omdat gehuwden niet langer premie betalen over hun gezamenlijk inkomen tot een gezamenlijk plafond, maar over hun individuele inkomen tot een individueel premieplafond.

Zoals bekend, is bij de gehele herziening van het stelsel van sociale zekerheid sprake van het gelijk behandelen van gehuwden en ongehuwd samenwonenden. In de adviesaanvraag wordt vooralsnog voorbijgegaan aan andere samenlevingsvormen dan het huwelijk. De regering stelt zich voor dit vraagstuk in een bredere context aan een nadere studie te onderwerpen, omdat dit probleem niet alleen op het gebied van de ouderdomsregelingen speelt.

Diverse standpunten

In een discussienota van de Wiardi Beckmanstichting van 1981 wordt, naast een naar leefsituatie gedifferentieerde uitkering, een uitkering die gelijk is voor iedereen, geïntroduceerd 8). Bij een gelijke uitkering van 60% van het minimumloon voor iedereen zou de beschikbare som aan premiegelden ongewijzigd kunnen blijven. Bij de invoering van de AOW was de uitkering voor een alleenstaande ook 60%, aldus de discussienota. In de nota wordt gepleit voor een Nationaal Pensioenfonds waarin de aanvullende pensioenrechten van alle werknemers in Nederland worden ondergebracht. De tijdens partnerschappen opgebouwde aanvullende rechten zouden gelijkelijk gedeeld moeten worden.

De PvdA heeft haar voorlopige visie neergelegd in een publikatie *Sociale zekerheid in discussie*, welke is opgesteld door een werkgroep van het partijbestuur 9). In de publikatie worden zes uitgangspunten voor de stelselherziening geformuleerd. De werkgroep merkt zelf op dat er spanningen tussen de verschillende uitgangspunten zijn. De werkgroep presenteert twee varianten om de volks-

1) *Voorjaarsnota 1983*, Kamerstuk 17 860, nr. 7, blz. 34.

2) P. J. Besseling en H. M. J. Scheepers, *Pensioenregelingen in Nederland*, Staatsuitgeverij, 1981, blz. 153.

3) *Idem*, blz. 158.

4) *Idem*, blz. 11, blz. 16, blz. 157-158.

5) *Idem*, blz. 158.

6) P. J. Besseling, De hoogte van pensioenen bij een onafgebroken dienstverband, *ESB*, 10 december 1980, blz. 1388.

7) Kamerstukken zitting 1979/1980, nr. 15 400.

8) J. Varkevisser, *Een rechtvaardig pensioenstelsel*, Wiardi Beckmanstichting, 1981, blz. 10.

9) PvdA, *Sociale zekerheid in discussie*, voorjaar 1983.

verzekeringen opnieuw in te richten. In variant A wordt de bruto uitkering gesteld op een niveau dat zo hoog wordt gekozen dat de netto uitkering nooit lager uitkomt dan het sociaal minimum voor een alleenstaande, dus 70% van het netto minimumloon. In variant B wordt de bruto uitkering zo hoog gesteld dat de netto uitkering neerkomt op de helft van het netto minimumloon. In deze variant zal de alleenstaande dan een toeslag moeten krijgen van 20%. Een deel van de werkgroep kiest voor variant A, een ander deel voor variant B. De werkgroep doet nog een poging tot eenstemmigheid te komen door een belastingstelsel te introduceren dat, bij gelijke bruto uitkeringen voor iedereen, in de netto sfeer zorgt voor een besteedbaar inkomen van 100% van het minimumloon voor gehuwden, 90% voor de alleenstaande ouder en 70% voor de alleenstaande. De werkgroep spreekt steeds over „onderscheid naar levenssituatie” en over „partners” in plaats van echtgenoten, waaruit wij opmaken dat de werkgroep voor ongehuwd samenwonenden en gehuwden de uitkeringen op gelijke hoogte wil vaststellen.

Het CDA liet eveneens door een werkgroep een voorlopig standpunt neerleggen in een publikatie van het Wetenschappelijk Instituut van het CDA (dec. 1982). Deze werkgroep komt tot geheel andere conclusies dan die van de PvdA. De werkgroep wil de hoogte van de AOW-uitkering afhankelijk maken van het aantal jaren dat men inkomen heeft gehad waarover premie is betaald, zodat vrouwen en mannen die uitsluitend niet-betaalde arbeid hebben verricht buiten de kring van verzekerden vallen. Mannen en vrouwen die een premieplichting inkomen hebben, bouwen per jaar 2½% ouderdompensioen op van de persoonlijke uitkering van 70% van het minimumloon. Indien gehuwden of duurzaam samenwonenden beiden 40 jaar gewerkt hebben (en premie hebben betaald), komen zij te zamen in aanmerking voor een basis-ouderdompensioen van 140% van het minimumloon. De werkgroep spreekt zich in deze publikatie tevens uit voor een wettelijk aanvullend pensioen dat is afgeleid van het voorheen verdiende looninkomen. De voorkeur gaat uit naar een pensioenopbouw op basis van het dienstjarensysteem met indexatie.

De FNV kiest in de discussienota *Sociale Zekerheid* ten behoeve van het FNV-themacongres op 25 oktober 1983 voor een systeem van uitkeringen van 50% van het netto minimumloon per individu. Voor alleenstaanden moet er een toeslag komen van 20%, terwijl de niet-alleenstaande AOW-gerechtigde (gehuwd of ongehuwd samenlevend) in aanmerking komt voor een toeslag van 50%, indien ten minste één persoon tot haar of zijn huishouden behoort die voor haar of zijn levensonderhoud is aangewezen op de AOW-gerechtigde. Deze toeslag voor de niet-alleenstaande is afhankelijk van het inkomen van degene die tot het huishouden van de uitkeringsgerechtigde behoort. De toeslagen dienen niet in de AOW te worden opgenomen maar in de nieuwe wet „Wet Inkomenstoelagen”. Aanvullende pensioenvoorzieningen dienen zowel bij alleenstaanden als anderen buiten beschouwing te blijven voor de bepaling van het recht op een toeslag. Het FNV rechtvaardigt de keuze voor een individuele uitkering van 50% door te wijzen op het feit dat een recht op AOW-uitkering ontstaat door het simpele feit dat men 65 jaar wordt. Voor andere regelingen, zoals de AAW, kiest het FNV voor een individuele uitkering van 70%, omdat het dan gaat om de vervanging van feitelijk verdiend inkomen.

Toetsing van het regeringsvoorstel aan de derde richtlijn

Art. 4, tweede gedachtenstreepje, bepaalt dat bij de verplichting tot premiebetaling en de premieberekening geen direct of indirect onderscheid wordt gemaakt naar geslacht. Er zullen meer gehuwde vrouwen dan gehuwde mannen zijn die in het geheel geen premie betalen en toch recht zullen krijgen op een AOW-uitkering. Dit is naar onze mening een indirect onderscheid naar geslacht dat, zoals in de tabellen 1 en 2 van de volgende paragraaf blijkt, kan leiden tot bevoordeling van de alleenverdiener als men kijkt naar het totale pensioenresultaat.

Art. 4, derde gedachtenstreepje, bepaalt dat bij de berekening van de uitkering geen direct of indirect onderscheid naar geslacht mag worden gemaakt. Art. 7, lid d, staat bij wijze van uitzondering toe dat gedurende een beperkte periode een toeslag wordt gegeven „voor de ten laste komende echtgenote.”

Onze eerste opmerking betreft de toeslag die in het regeringsvoorstel wordt gegeven aan de vrouw die ouder is dan de man als zij de 65-jarige leeftijd bereikt. Deze toeslag is niet toegestaan, want

het betreft niet „een ten laste komende echtgenote”.

De tweede opmerking betreft de gehuwde vrouw die deel uitmaakt van de beroepsbevolking. De derde richtlijn eist dat leden van de beroepsbevolking direct noch indirect worden gediscrimineerd in inkomstendervingsverzekeringen. In de gedachtengang van de regering blijft het ingezetenschap de enige voorwaarde voor verzekering. In de praktijk werkt en zal de AOW voor de meeste mannen en ongehuwde vrouwen werken als een inkomstendervingsverzekering, omdat zij lid zijn (geweest) van de beroepsbevolking en tevens ingezetene waren. Ingezetenschap en lid zijn van de beroepsbevolking zijn voor hen parallelle voorwaarden. Vele gehuwde vrouwen — niet participierend op de arbeidsmarkt — zullen echter recht op een uitkering hebben op grond van hun ingezetenschap. Als zij dan alsnog tot de arbeidsmarkt toetreden, verwerven zij geen arbeidsinkomstendervingsverzekering; het recht op uitkering hadden zij al. Ook dit is een vorm van indirecte discriminatie.

De derde opmerking betreft de tijdelijkheid van een kostwinners-toeslag. Art. 7, lid 2, benadrukt de tijdelijkheid van de toeslag door voor te schrijven dat „periodiek moet worden nagegaan of het, gelet op de sociale ontwikkeling ter zake, gerechtvaardigd is de kostwinners-toeslag te handhaven”. Het regeringsvoorstel maakt niet duidelijk hoe de regering deze tijdelijkheid gestalte wil geven.

Aansluiting tussen AOW en aanvullende pensioenvoorzieningen

In de eerste paragraaf vermelden wij reeds dat het merendeel van de pensioenfondsen die als pensioendoelstelling hebben de verzekerde een pensioenresultaat van 70% van het gemiddelde of van het laatst verdiende salaris te geven, het „gat” dat er in de pensioenvoorziening van ongehuwden valt omdat de AOW voor ongehuwden lager is dan die van gehuwden, zodanig opvult dat het uiteindelijke pensioenresultaat voor gehuwden en ongehuwden gelijk is. Na aanpassing van de AOW aan de derde richtlijn krijgen gehuwde vrouwen in de gedachtengang van de regering recht op de helft van de AOW voor gehuwden. De werkgevers en pensioenfondsen krijgen dan te maken met drie categorieën van verzekerden: ongehuwden met een bodempensioen van 70% van de huidige AOW voor gehuwden; gehuwde tweeverdieners met een individueel bodempensioen van 50% en de AOW voor gehuwden; en gehuwde alleenverdieners met (materieel gezien) een bodempensioen van 100% van de AOW voor gehuwden. In het laatste geval wordt het aanvullende pensioen berekend als ware het AOW-recht van de partner gecedeerd aan de alleenverdiener. Daardoor ontstaan tenminste twee problemen.

In de eerste plaats kunnen actuarissen thans bij de opbouw van aanvullende pensioenen met behulp van sterftetafels en andere demografische gegevens nagaan hoe groot de kans is dat een verzekerde bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd ongehuwd is, hoe groot de kans is dat het pensioenfonds een weduwenpensioen moet uitkeren, hoe groot de kans is dat verzekerde en echtgenote bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd beiden in leven zijn. Er zijn geen betrouwbare demografische gegevens voorhanden met behulp waarvan kan worden geschat hoeveel gehuwde vrouwen bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd van de man hun recht op een zelfstandige uitkering van haar helft van de AOW voor gehuwden (fictief) aan de man zullen cederen. De vraag rijst welke franchise de pensioenfondsen na 1 januari 1985 moeten gaan hanteren opdat verzekerden bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd aanspraak kunnen maken op een pensioenresultaat van 70% van het eindloon. De veiligste en rechtvaardigste wijze lijkt om verzekerden ieder jaar te vragen of zij gehuwd of ongehuwd zijn en of de ene partner de AOW-uitkering cedeert aan de andere. Bij een toenemende arbeidsmarktparticipatie van gehuwde vrouwen zullen steeds meer vrouwen immers hun recht op AOW willen aanwenden voor het opbouwen van hun eigen pensioenvoorziening. Dit stuit echter op grote invoeringstechnische problemen.

Het tweede probleem betreft de mate van solidariteit die van de verzekerden kan worden gevraagd. Voor zover verzekerden zelf een deel van de lasten van de aanvullende voorziening dragen, gaat dit in de vorm van één premie die geheven wordt over het loon of het loon verminderd met de franchise. Bij de premiebetaling wordt geen onderscheid gemaakt naar burgerlijke staat, wordt geen rekening gehouden met de hoogte van het bodempensioen. (Wél zijn er fondsen die voor vrouwen een andere premieberekening hebben dan voor mannen.) Voor diezelfde premie krijgen verzekerden thans

reeds verschillende aanvullende voorzieningen aangeboden: voor de gehuwden is er bijna in alle gevallen een aanvullende weduwen- en wezenvoorziening, voor de ongehuwden wordt het „gat” in de pensioenvoorziening door de lagere AOW voor ongehuwden gedicht. Solidariteit tussen verzekerden onderling is de basis voor de verschillen in voorzieningen.

Over de weduwen- en wezenvoorzieningen wordt verschillend gedacht, vooral over de weduwenvoorzieningen. Het voert te ver om in dit artikel over dit complexe probleem uit te weiden, want er zou tevens gesproken moeten worden over de AWW, de positie van weduwnaars met jonge kinderen en over nabestaandenvoorzieningen in het algemeen. Wij beperken ons hier tot de aanvullende pensioenen exclusief de weduwen- en wezenvoorzieningen.

Eerst willen wij de pensioenresultaten eens bekijken voor verschillende levenssituaties en bij hantering van verschillende franchises bij de uitkeringen. In tabel 1 hebben wij de bruto pensioenresultaten berekend voor een eindlooppensioen van 70% van f. 60.000 per leefeenheid bij 40 dienstjaren. In kolom 1 zien wij de pensioenresultaten indien als franchise $10/7 \times$ de huidige AOW voor gehuwden wordt gehanteerd, in de tweede kolom de pensioenresultaten als de franchise $10/7 \times$ de huidige AOW voor ongehuwden bedraagt, in de derde kolom de pensioenresultaten als $10/7 \times$ de helft van de huidige AOW voor gehuwden wordt gebruikt. De pensioenresultaten blijken sterk afhankelijk van de gehanteerde franchise en de wijze waarop het gezinsinkomen is opgebouwd.

Tabel 1. Pensioenresultaat bij verschillende franchises, uitgaande van een inkomen uit arbeid per leefeenheid van f. 60.000 en een eindlooppensioen van 70%

Leef- en inkomenssituatie	Franchise		
	$10/7 \times 20.000 =$ f. 28.600	$10/7 \times 14.000 =$ f. 20.000	$10/7 \times 10.000 =$ f. 14.300
Alleenverdiener	70 % a)	80 % e)	86 $\frac{2}{3}$ %
Alleenstaande	60 % b)	70 %	76 $\frac{2}{3}$ %
Tweeverdieners: - A verdient f. 45.000	48 % } 52,5% c) 66 $\frac{2}{3}$ %	61 % } 62,5% 66 $\frac{2}{3}$ %	70 % } 70% 70 %
- B verdient f. 15.000			
tweeverdieners: - A verdient f. 30.000	36 $\frac{2}{3}$ % } 36 $\frac{2}{3}$ % 36 $\frac{2}{3}$ %	56 $\frac{2}{3}$ % } 56 $\frac{2}{3}$ % 56 $\frac{2}{3}$ %	70 % } 70% 70 %
- B verdient f. 30.000			

a) Pensioengrondslag: arbeidsinkomen - franchise = 60.000 - ($10/7 \times 20.000$) = f. 31.400. Pensioenresultaat: AOW + aanvullend pensioen = 20.000 + 0,7 x 31.400 = f. 42.000 = 70% x 60.000.
b) Grondslag: 60.000 - ($10/7 \times 20.000$) = f. 31.400. Resultaat: 14.000 + 0,7 x 31.400 = f. 36.000 = 60% x 60.000.
c) Grondslag A: 45.000 - ($10/7 \times 20.000$) = f. 16.400. Resultaat: 10.000 + 0,7 x 16.400 = f. 21.480 = 48% x 45.000. B: 15.000 - ($10/7 \times 20.000$) < 0 dus geen aanvullend pensioen. Resultaat B: alleen AOW: f. 10.000 = 66 $\frac{2}{3}$ % x 15.000. Gezamenlijk resultaat: 21.480 + 10.000 = f. 31.480 = 52,5% x 60.000.
d) Grondslag A: 30.000 - ($10/7 \times 20.000$) = f. 1.400. Resultaat A: 10.000 + 0,7 x 1.400 = f. 10.980 = 36 $\frac{2}{3}$ % x 30.000. Grondslag en resultaat Bidem. Gezamenlijk resultaat: f. 21.960 = 36 $\frac{2}{3}$ % x 60.000.
e) Bij de berekeningen van de kolommen 2 en 3 is dezelfde methodiek gevolgd als in kolom 1.

Indien de huidige AOW voor gehuwden de basis blijft voor het bepalen van de franchise bij de uitkering, valt er niet alleen een „gat” in de pensioenvoorziening van de ongehuwde, maar vallen er, afhankelijk van de inbreng van beide partners in het arbeidsinkomen, grote gaten in de pensioenvoorziening van gehuwde tweeverdieners. Zullen verzekerden accepteren dat deze gaten door de pensioengever worden gedicht op basis van solidariteit van de verzekerden onderling? Als dat niet wordt geaccepteerd, lijkt het voor de hand te liggen verschillende franchises te hanteren bij het bepalen van de uitkeringen. Uit tabel 1 blijkt dat een franchise van $10/7 \times$ de AOW voor gehuwden voor de gehuwde alleenverdiener, $10/7 \times$ de AOW voor ongehuwden voor de ongehuwde en $10/7 \times$ de helft van de AOW voor gehuwden voor tweeverdieners tot het gewenste pensioenresultaat leidt.

Bij de premieberekening is het hanteren van verschillende franchises echter onmogelijk, omdat mensen tijdens de opbouwperiode van burgerlijke staat veranderen, vrouwen vaker dan mannen gedurende een bepaalde periode van de arbeidsmarkt verdwijnen of in het geheel niet op de arbeidsmarkt terugkeren. Als iedereen tijdens de opbouw van het aanvullende pensioen een zelfde premie betaalt maar aan het eind van de rit een verschillend aanvullend pensioen, gebaseerd op verschillende franchises, ontvangt, raakt de equivalentiegedachte wel erg verloren. Is het acceptabel voor een gehuwde man wiens echtgenote haar eigen AOW-recht niet opeist, dat hij een lager aanvullend pensioen krijgt dan de gehuwde man met hetzelfde eindloon wiens echtgenote wel haar AOW-recht opeist? De vraag

rijst of een AOW-uitkering die niet naar levenssituatie is gedifferentieerd een oplossing biedt voor de hiervoor geschetste problemen. Als we de gedachte van de Wiardi Beckmanstichting volgen dat de individuele uitkering bij budgettaire neutraliteit zou uitkomen op 60% van de huidige AOW voor gehuwden, ontstaat het volgende beeld: de alleenverdiener krijgt materieel gezien recht op een bodempensioen van 120% van de huidige AOW voor gehuwden, de tweeverdieners krijgen ieder 60%, de alleenstaande krijgt eveneens 60%.

Tabel 2. Pensioenresultaat bij verschillende franchises, uitgaande van een inkomen uit arbeid per leefeenheid van f. 60.000 en een eindlooppensioen van 70% a)

Leef- en inkomenssituatie	Franchise	
	$10/7 \times (2 \times 0,6 \times 20.000) =$ f. 34.300	$10/7 \times (0,6 \times 20.000) =$ f. 17.150
Alleenverdiener	70 %	90%
Alleenstaande	50 %	70%
Tweeverdieners: - A verdient f. 45.000	43,3% } 52,2% 80 %	70% } 72,5% 80%
- B verdient f. 15.000		
Tweeverdieners: - A verdient f. 30.000	40 % } 40 % 40 %	70% } 70 % 70%
- B verdient f. 30.000		

a) Bij de berekening is dezelfde methodiek gevolgd als bij tabel 1.

Tabel 2 laat de pensioenresultaten zien voor leefeenheden met een arbeidsinkomen van f. 60.000 en een eindlooppensioen van 70%. In kolom 1 zien wij de pensioenresultaten indien als basis voor de franchise twee maal de AOW-uitkering van 60% wordt gehanteerd, in kolom 2 zien wij de pensioenresultaten indien de individuele AOW-uitkering de basis is voor de franchise.

Welke franchise ook wordt gehanteerd, de pensioenresultaten leiden niet voor ieder in alle gevallen tot het gewenste resultaat, nl. minimaal 70% eindlooppensioen. Oorzaken daarvan zijn de gehanteerde franchise en de vraag of de partner een arbeidsinkomen heeft en zo ja, hoe hoog dit arbeidsinkomen is. Indien de gehuwde franchise wordt gehanteerd (kolom 1), blijkt slechts de alleenverdiener tot het gewenste pensioenresultaat te komen. Het resultaat van kolom 2 van tabel 2 is bevredigender dan dat van kolom 1: in kolom 2 wijken alleen de pensioenresultaten van de alleenverdiener en die van de tweeverdieners met inkomens van resp. f. 45.000 en f. 15.000 af van het beoogde 70% eindlooppensioen. Het resultaat voor de alleenverdiener is hoger dan 70% omdat de partner zonder arbeidsinkomen wel recht heeft op AOW, de resultaten van de tweeverdieners zijn hoger dan 70% omdat de AOW-uitkering van partner B 80% bedraagt van het arbeidsinkomen.

Vergelijkt men de tabellen 1 en 2 en stelt men als eis dat zowel bij de premieberekening als bij het aanvullend pensioen rekening wordt gehouden met een voor een ieder gelijke franchise, dan voldoet een gelijke AOW-uitkering als bodempensioen ongeacht de levenssituatie beter dan een naar levenssituatie gedifferentieerde AOW-uitkering. Bij een gelijke AOW-uitkering voor iedereen wordt de alleenverdiener, of de bijna alleenverdiener bevoordeeld omdat zijn of haar partner een AOW-uitkering krijgt die hoger is dan het door die partner gederfde arbeidsinkomen.

Conclusie

De derde richtlijn staat (tijdelijk) een kostwinnerstoelage toe voor de ten laste komende echtgenote. Een (tijdelijke) toeslag van 30% op de AOW voor ongehuwden is naar onze mening toegestaan. Een premieberekening die alleenverdiener bevoordeelt, is naar onze mening niet toegestaan. Bekijken wij het totale pensioenresultaat, dan blijkt een gelijke uitkering voor 65-jarigen een bevredigender oplossing te bieden dan een naar levenssituatie gedifferentieerde oplossing. Het verschil in pensioenresultaat zou geringer worden indien de gelijke uitkering zou worden beperkt tot degenen die tot de beroepsbevolking behoren. De alleenverdiener zou dan net als de alleenstaande tot een pensioenresultaat van 70% komen (zie kolom 2 van tabel 2). Het voorstel van het CDA voldoet derhalve het beste aan de twee in de Inleiding gestelde criteria.

Marga Bruyn-Hundt